

De koloniale samenleving

De samenleving die de eerste vreemdelingen in de Indische archipel hadden aangetroffen, droeg reeds een gecompliceerd karakter. Die eerste vreemdelingen waren, gelijk vermeld, Chinezen, Voor-Indiërs en Arabieren die als handelaren in de archipel arriveerden; zij brachten er in geestelijk opzicht veel nieuws (de Voor-Indiërs vooral doordat zij er, gevolgd door de Arabieren, de Islam naar binnen brachten), maar tastten de in de archipel bestaande gezagspatronen niet aan. Dat laatste deden de Portugezen, Nederlanders en Engelsen wèl: daar waar dat voor de door hen nagestreefde handelsmonopolies van belang was, wensten zij erkenning van een *nieuw* gezag: het hunne, gingen zij tot onderwerping over en werden zij behalve handelaren ook territoriale heersers. In de zeventiende en achttiende eeuw greep, zoals men zag, de Oost-Indische Compagnie hier en daar al diep in de inheemse samenleving in en de meeste gevolgen daarvan waren voor die samenleving ongunstig, behalve dan voor velen van de hoogstgeplaatsten.

In de negentiende eeuw betekende het Cultuurstelsel dat het Nederlandse gezagsapparaat als producent-in-het-groot ging optreden; koffie en suiker waren de belangrijkste gewassen. Het geldinkomen van de inheemse bevolking nam toe maar zij moest daar een zware prijs voor betalen in de vorm van nieuwe herendiensten; bovendien moest zij telkens ongeveer een twintigste van haar *sawahs* afstaan voor de teelt van suikerriet en indigo. Na 1870, toen de gouvernementssuikercultures geleidelijk door particuliere werden vervangen (de indigocultuur verliep doordat chemische verfstoffen in gebruik werden genomen), nam de strijd om de verdeling van de *sawahs* in heftigheid toe. Het Westers bedrijfsleven breidde op Java en Sumatra verscheidene oude cultures uit en deed er ook nieuwe ontstaan, op Sumatra aanvankelijk vooral die van tabak, welke gekoppeld werd aan de toepassing van een nieuwe vorm van dwang: contractarbeid onder poenale sanctie. Indië ging meer en meer voor de internationale markt produceren; dat lokte talrijke Nederlanders en andere Europeanen aan, bovendien nam, bij de uitbreiding van de Nederlandse bestuursbemoeningen, het aantal Nederlanders in overheidsdienst toe. Zo werd Indië in de periode 1870-1940 een belang-